

فصل اول

« مفاهیم حسابداری و گزارشگری مالی »

حسابداری یک فعالیت خدماتی است. وظیفه آن ارائه اطلاعات کمی مالی درباره واحدهای اقتصادی جهت قضاوت در تصمیم‌گیری مدیران، سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر گروه‌های ذینفع می‌باشد.

حسابداری اساساً با اطلاعات مالی کمی، روبرو می‌باشد که در پیوند با اطلاعات کیفی در قضاوت و تصمیم‌گیری اعمال می‌شود. گرچه حسابداری تأکید زیادی درباره گزارشگری آنچه که قبلاً رخ داده دارد، اما این اطلاعات گذشته، به قصد استفاده در تصمیم‌گیریهایی اقتصادی برای ارزیابی انتظارات آینده تنظیم گردیده است.

استفاده کنندگان اطلاعات مالی

استفاده کنندگان از اطلاعات مالی به اشخاصی اطلاق می‌شود که جهت رفع نیازهای اطلاعاتی متفاوت خود از این اطلاعات استفاده می‌کنند. استفاده کنندگان از اطلاعات حسابداری به دو گروه تحت عنوان استفاده کنندگان داخلی (درون سازمانی) و خارجی (برون سازمانی) طبقه‌بندی می‌شوند. استفاده کنندگان خارجی به گروه‌هایی اطلاق می‌شود که با بهره‌گیری از اطلاعات تولید شده از نتایج عملیات داخلی تصمیم‌گیری می‌نمایند. مدیریت واحد تجاری جهت رفع نیازهای اطلاعاتی این گروه که دارای منافع و علایق متفاوت و گاه متضاد می‌باشند و به منظور تأمین انتظارات و خواسته‌های آنان اطلاعات مالی متنوع، حاوی وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی را که طبق الزامات قانونی و عرف جاری تهیه شده است در اختیار این گروه قرار می‌دهد.

این گروه از استفاده کنندگان عبارتند از:

سهامداران و سرمایه‌گذاران آتی، تولیدکنندگان و فروشندگان، اعطاکندگان تسهیلات مالی، کارکنان، مشتریان، حقوقدانان و اقتصاد دانان، اتحادیه کاری، کارشناسان مالی، کارگزاران بورس و اوراق بهادار، مقامات مالیاتی، مراجع قانونگذاری و قضایی، بورس اوراق بهادار، طراحان و برنامه‌ریزان کشور، مراکز تصمیم‌گیری واردات و صادرات و جامعه به طور اعم.

استفاده کنندگان خارجی در موقعیتی نیستند که بتوانند اطلاعات مالی خاصی را از واحدهای تجاری درخواست نمایند. آنها براساس اهداف، نیازهای اطلاعاتی خود را با تکیه بر صورت‌های مالی (ابزار اصلی انتقال اطلاعات مالی واحد تجاری) رفع می‌نمایند.

حرفه حسابداری در پردازش اطلاعات کمی و کیفی با رعایت اصول و مفاهیم چارچوب نظری، صورتهای مالی را که به عنوان ابزار اصلی انتقال اطلاعات مالی می‌باشد، از طریق مدیریت واحد تجاری تهیه و جهت تصمیم‌گیری در اختیار استفاده کنندگان خارجی قرار می‌دهد.

استفاده کنندگان داخلی (مدیران) به گروهی اطلاق می‌شود که جهت مقاصد برنامه‌ریزی، ارزیابی عملیات در داخل واحد تجاری و تخصیص منابع مدیریت به اطلاعاتی نیاز دارند که بتوانند در اجرای اهداف مورد نظر از آن برخوردار گردند.

این گروه از استفاده کنندگان (مدیران) به علت ارتباط نزدیک با محیط حسابداری و دسترسی به اطلاعات تفصیلی، تصویر کلی از وضعیت مالی و نتایج عملیات واحد تجاری تحت کنترل خود آگاهی داشته و براساس نیاز و خواسته‌های خود در تصمیم‌گیری مورد استفاده قرار می‌دهند، بنابراین گزارشگری اطلاعات مالی داخلی براساس نیاز مدیریت تهیه می‌گردد.

حسابداری جهت رفع نیازهای اطلاعاتی استفاده کنندگان درون سازمانی و برون سازمانی به دو شاخه اصلی حسابداری مدیریت و حسابداری مالی تقسیم می‌شود.

فرایند تهیه و گزارش اطلاعات مالی به استفاده کنندگان درون سازمانی اصطلاحاً حسابداری مدیریت نامیده می‌شود و فرایند تهیه و گزارش اطلاعات مالی به استفاده کنندگان برون سازمانی اصطلاحاً حسابداری مالی نامیده می‌شود که محصول نهایی و ابزار اساسی ارائه اطلاعات به

استفاده کنندگان برون سازمانی صورت‌های مالی اساسی است.

بحث پیرامون حسابداری مدیریت خارج از موضوع این کتاب است، اما بحث پیرامون حسابداری مالی موضوع اصلی این کتاب می‌باشد.

اجزای صورتهای مالی

مجموعه کامل صورتهای مالی که توسط حسابداری مالی تهیه می‌شود عبارتند از:

الف) صورتهای مالی اساسی

۱- **ترازنامه (صورت وضعیت مالی)** - گزارشی که اطلاعات درباره منابع اقتصادی (دارایی‌ها)، تعهدات اقتصادی (بدهی‌ها) واحد تجاری و تفاوت بین داراییها و بدهیها که بیانگر حقوق مالکین است در یک مقطع زمانی معین ارائه می‌دهد، ترازنامه یا صورت وضعیت مالی نامیده می‌شود.

۲- **صورت سود و زیان** - گزارشی است که نتایج عملکرد یک واحد تجاری طی یک دوره زمانی مشخص را ارائه می‌کند.

۳- **صورت سود و زیان جامع** - گزارشی است که افزایش یا کاهش حقوق صاحبان سرمایه از بابت کلیه درآمدها و هزینه‌های مختلف شناسایی شده طی دوره، اعم از تحقق یافته و تحقق نیافته را نشان می‌دهد.

۴- **صورت جریان وجوه نقد** - گزارشی است که تصویری از میزان وجوه نقد دریافتی و پرداختی حاصل از کلیه عملیات واحد تجاری را طی دوره مالی افشاء می‌کند.

ب) یادداشت‌های توضیحی

اطلاعات بیشتر درباره سرفصل‌های ارائه شده در متن صورت‌های مالی اساسی و همچنین سایر اطلاعات لازم برای درک و تفسیر بهتر این صورتهای یادداشت‌های توضیحی که جزء لاینفک صورتهای مالی اساسی است ارائه می‌شود.

کج مثال ۱: مجموعه کامل صورتهای مالی شامل چند جزء است؟

۴ شش

۳ پنج

۲ چهار

۱ سه

پاسخ: گزینه «۳» مجموعه کامل صورتهای مالی شامل: ترازنامه، صورت سود و زیان، صورت سود و زیان جامع، صورت جریان وجوه نقد، و یادداشت‌های توضیحی صورتهای مالی است.

مفاهیم نظری گزارشگری مالی

مفاهیم نظری گزارشگری مالی مجموعه‌ای از یک سیستم یکپارچه و منسجم از اهداف و مبانی مرتبط با یکدیگر است که ماهیت، عملکرد و قلمرو حسابداری و گزارشگری مالی را مشخص می‌کند و رهنمودی برای تدوین استانداردهای حسابداری هماهنگ بشمار می‌آید. مفاهیم گزارشگری مالی، درک استفاده کنندگان مالی و اطمینان آنها به گزارشگری مالی را افزایش می‌دهد.

مفاهیم نظری گزارشگری مالی را می‌توان به شرح زیر مورد بحث قرار داد:

۱- هدف صورتهای مالی

۲- خصوصیات کیفی اطلاعات مالی

۳- عناصر صورتهای مالی

۴- شناخت در صورتهای مالی

۵- اندازه‌گیری در صورتهای مالی

۶- نحوه ارائه اطلاعات در صورتهای مالی

۱- هدف صورتهای مالی

هدف صورتهای مالی عبارت از ارائه اطلاعات تلخیص شده و طبقه‌بندی شده درباره وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی واحد تجاری است که برای طیفی گسترده از استفاده‌کنندگان صورتهای مالی در اتخاذ تصمیمات اقتصادی مفید واقع گردد.

♦ **وضعیت مالی** - وضعیت مالی یک واحد تجاری در برگیرنده منابع اقتصادی تحت کنترل آن، ساختار مالی آن، میزان نقدینگی و توان بازپرداخت بدهیها و ظرفیت سازگاری آن با تغییرات محیط عملیاتی است. اطلاعات درباره وضعیت مالی در ترازنامه ارائه می‌شود.

♦ **عملکرد مالی** - عملکرد مالی واحد تجاری در برگیرنده بازده حاصل از منابع تحت کنترل واحد تجاری است. اطلاعات درباره عملکرد مالی در صورت سود و زیان و صورت سود و زیان جامع ارائه می‌شود.

♦ **انعطاف‌پذیری مالی** - انعطاف‌پذیری مالی عبارت از توانایی واحد تجاری مبنی بر اقدام مؤثر جهت تغییر میزان و زمان جریانهای نقدی آن می‌باشد به گونه‌ای که واحد تجاری بتواند در قبال رویدادها و فرصتهای غیرمنتظره واکنش نشان دهد. مجموعه صورتهای مالی، اطلاعاتی را که جهت ارزیابی انعطاف‌پذیری واحد تجاری مفید است منعکس می‌کند.

مثال ۲: اطلاعات درباره وضعیت مالی یک واحد تجاری در کدامیک از صورت‌های مالی اساسی ارائه می‌شود؟

ترازنامه	صورت سود و زیان	صورت سود و زیان جامع	صورت جریان وجوه نقد
(۱) بلی	بلی	بلی	خیر
(۲) خیر	بلی	بلی	خیر
(۳) بلی	خیر	خیر	خیر
(۴) بلی	خیر	خیر	بلی

پاسخ: گزینه «۳» وضعیت مالی یک واحد تجاری در برگیرنده منابع اقتصادی تحت کنترل آن، ساختار مالی آن، میزان نقدینگی و توان بازپرداخت بدهی‌ها و ظرفیت سازگاری آن با تغییرات محیط عملیاتی است. اطلاعات درباره وضعیت مالی در ترازنامه ارائه می‌گردد.

مثال ۳: عملکرد مالی:

(۱) در برگیرنده منابع اقتصادی تحت کنترل واحد تجاری است.

(۲) در برگیرنده بازده حاصل از منابع تحت کنترل واحد تجاری است.

(۳) یعنی توانایی واحد تجاری مبنی بر اقدام مؤثر جهت تغییر میزان و زمان جریان‌های نقدی.

(۴) هر سه مورد صحیح است.

پاسخ: گزینه «۲» عملکرد مالی یک واحد تجاری در برگیرنده بازده حاصل از منابع تحت کنترل آن است. اطلاعات درباره عملکرد مالی در صورت سود و زیان و صورت سود و زیان جامع ارائه می‌شود.

۲- خصوصیات کیفی اطلاعات مالی

خصوصیات کیفی به خصوصیات اطلاق می‌شود که موجب می‌گردد اطلاعات ارائه شده در صورتهای مالی برای استفاده کنندگان در راستای ارزیابی وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی واحد تجاری مفید واقع شود. خصوصیات کیفی به دو بخش تقسیم می‌شوند:

(۱) خصوصیات کیفی مرتبط با محتوای اطلاعات شامل:

الف - مربوط بودن ب - قابل اتکا بودن

(۲) خصوصیات کیفی مرتبط با ارائه اطلاعات شامل:

الف - قابل مقایسه بودن ب - قابل فهم بودن

مثال ۴: خصوصیات کیفی مرتبط با ارائه اطلاعات مالی کدامیک از موارد زیر است؟

(۱) مربوط بودن و قابل اتکا بودن

(۲) به موقع بودن و قابل فهم بودن

(۳) قابل مقایسه بودن و قابل فهم بودن

(۴) ارزش پیش‌بینی‌کنندگی و ارزش تأییدکنندگی

پاسخ: گزینه «۳»

مربوط بودن

اطلاعاتی مربوط تلقی می‌شود که بر تصمیمات اقتصادی استفاده‌کنندگان در ارزیابی رویدادهای گذشته، حال یا آینده با تأیید یا تصحیح ارزیابی‌های گذشته آنها مؤثر واقع شود. به طور کلی اطلاعاتی مربوط تلقی می‌شود که:

۱- دارای ارزش پیش‌بینی‌کنندگی باشد - یعنی اینکه با توجه به نتایج گذشته بتوان شرایط را برای پیش‌بینی نتایج و رویدادهای آتی فراهم کرد.

۲- دارای ارزش تأییدکنندگی (بازخور) باشد - یعنی اینکه در تأیید یا تصحیح ارزیابی‌های گذشته استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی تأثیر داشته باشد.

۳- انتخاب خاصه - یعنی اینکه صورتهای مالی تنها می‌توانند آن خاصه‌هایی را ارائه کنند که بر حسب واحد پول قابل بیان است. لذا انتخاب خاصه‌ای که قرار است در صورتهای مالی گزارش شود باید مبتنی بر مربوط بودن آن به تصمیمات اقتصادی استفاده‌کنندگان باشد.

مثال ۵: کدامیک از موارد زیر لازمه دستیابی به خصوصیت کیفی «مربوط بودن» اطلاعات مالی است؟

(۱) بی‌طرفی (۲) کامل بودن (۳) قابل فهم بودن (۴) داشتن ارزش پیش‌بینی

پاسخ: گزینه «۴»

قابل اتکا بودن

اطلاعاتی قابل اتکاست که عاری از اشتباه و تمایلات جانبدارانه با اهمیت باشد و به طور صادقانه معرف آن چیزی باشد که مدعی بیان آن است یا به گونه‌ای معقول انتظار می‌رود بیان کند. ویژگی کیفی قابلیت اتکا حاوی مفاهیم زیر می‌باشد:

۱- **بیان صادقانه** - یعنی اینکه اطلاعات، باید اثر معاملات و سایر رویدادهایی را که ادعا می‌کند بیانگر آن است، یا به گونه‌ای معقول انتظار می‌رود بیانگر آن باشد، به طور صادقانه بیان کند.

۲- **رجحان محتوا بر شکل** - یعنی اینکه اگر قرار است اطلاعات بیانگر صادقانه معاملات و سایر رویدادهایی که مدعی بیان آنهاست باشد، لازم است که این اطلاعات براساس محتوا و واقعیت اقتصادی و نه صرفاً شکل قانونی آنها به حساب گرفته شود. برای مثال هنگامی که شرکت سرمایه‌گذاری بیش از ۵۰ درصد سهام دارای حق رأی شرکت سرمایه‌پذیر را در تملک خود داشته باشد، علیرغم اینکه دو شرکت از نظر شخصیت حقوقی مجزا از هم به فعالیت ادامه می‌دهند، شرکت سرمایه‌گذار باید مجموعه اطلاعات تشکیل دهنده گروه را به عنوان یک شخصیت حسابداری یگانه تلقی و صورتهای مالی تلفیقی تهیه کند و در اختیار استفاده‌کنندگان صورتهای مالی قرار دهد.

۳- **بی طرفی** - یعنی اینکه اطلاعات مندرج در صورتهای مالی باید بی طرفانه یعنی عاری از تمایلات جانبدارانه باشد.

۴- **احتیاط** - احتیاط عبارت است از کاربرد درجه‌ای از مراقبت که در اعمال قضاوت برای انجام برآورد در شرایط ابهام مورد نیاز است به گونه‌ای که درآمدها یا داراییها بیشتر از واقع و هزینه‌ها و بدهیها کمتر از واقع ارائه نشود.

۵- **کامل بودن** - یعنی اینکه اطلاعات مندرج در صورتهای مالی باید با توجه به کیفیت و ملاحظات مربوط به فزونی منافع بر هزینه تهیه و ارائه آن، کامل باشد.

کج مثال ۶: اطلاعاتی قابل اتکا است که:

(۱) به موقع ارائه شود.

(۲) عاری از اشتباهات و تمایلات جانبدارانه باشد.

(۳) بتوان آنها را با اطلاعات سال‌های قبل مقایسه کرد.

(۴) برای کسانی که آگاهی معقولی از حسابداری دارند قابل درک باشد.

پاسخ: گزینه «۲» اطلاعاتی قابل اتکا است که عاری از اشتباه و تمایلات جانبدارانه بوده و به طور صادقانه معرف آن چیزی باشد که مدعی بیان آنها است یا به گونه‌ای معقول انتظار می‌رود بیان کنند.

قابل مقایسه بودن

قابل مقایسه بودن یعنی استفاده‌کنندگان صورتهای مالی باید بتوانند صورتهای مالی واحد تجاری را طی زمان جهت تشخیص روند تغییرات در وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی واحد تجاری مقایسه نمایند.

شرایط لازم برای قابل مقایسه بودن عبارتند از:

۱- **ثبات رویه** - یعنی اینکه اندازه‌گیری و ارائه اثرات مالی معاملات و سایر رویدادهای مشابه در هر دوره حسابداری و از یک دوره به دوره بعد با ثبات رویه انجام گیرد. ثبات رویه بدین معنی نیست که اندازه‌گیری اثرات مالی معاملات و سایر رویدادهای مشابه در هر دوره مالی اساساً ناپیوستگی تغییرکنند.

تحلیل گران مالی بطور مستمر جهت اندازه‌گیری فعالیت‌های واحد تجاری براساس شرایط و وضعیت‌های گوناگون، ناگزیر از رویه‌های متفاوت استفاده می‌کنند. چنانچه بکارگیری روش جدید، اثربخشی میزان اطلاعات را افزایش دهد، واحد تجاری ناگزیر به اعمال روش جدید است.

۲- **همسانی رویه‌ها** - یعنی این که رویه‌های حسابداری به کار گرفته شده توسط واحدهای تجاری مختلف برای رویدادهای مشابه یکسان باشد. به عنوان مثال اگر یک واحد تجاری برای ارزیابی موجودی کالا روش اولین صادره از اولین بکار گیرد و واحدهای تجاری دیگر از روش میانگین موزون استفاده نماید، در این صورت سود گزارش شده توسط واحدهای تجاری مذکور نمی‌تواند با یکدیگر مقایسه شود.

لازم به ذکر است که ثبات رویه جهت مقایسه اطلاعات مالی یک واحد تجاری با اطلاعات مشابه سال‌های قبل آن به منظور تشخیص روند تغییرات در وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی کاربرد دارد و همسانی رویه‌ها جهت مقایسه اطلاعات مالی یک واحد تجاری با واحد تجاری دیگر، به منظور ارزیابی وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف‌پذیری مالی به کار می‌رود.

۳- **افشاء** - یعنی اینکه رویه‌های حسابداری به کار رفته در تهیه صورتهای مالی و همچنین هر گونه تغییرات در آن رویه‌ها و آثار چنین تغییراتی باید افشاء شود.

کج مثال ۷: دو خصوصیت قابل مقایسه بودن (ثبات رویه و همسانی رویه‌ها) به کدامیک از موارد زیر مربوط می‌شود؟

همسانی رویه‌ها	ثبات رویه
واحدهای تجاری مختلف	(۱) واحدهای تجاری مختلف
دوره‌های مختلف یک واحد تجاری	(۲) واحدهای تجاری مختلف
واحدهای تجاری مختلف	(۳) دوره‌های مختلف یک واحد تجاری
دوره‌های مختلف یک واحد تجاری	(۴) دوره‌های مختلف یک واحد تجاری

پاسخ: گزینه «۳»

قابل فهم بودن

اطلاعات مندرج در صورتهای مالی باید به گونه‌ای تهیه شود که به آسانی برای کلیه استفاده‌کنندگانی که آگاهی معقولی از فعالیت‌های تجاری و اقتصادی دارند قابل درک و فهم باشد. عوامل مؤثر بر قابل فهم بودن عبارتند از:

۱- **ادغام و طبقه‌بندی اطلاعات** - منظور از ادغام این است که معاملات و سایر رویدادهای متعدد و متنوعی که بر یک واحد تجاری اثر می‌گذارند در قالب کلمات و اعداد نسبتاً محدودی در صورتهای مالی ارائه شوند و منظور از طبقه‌بندی این است که جهت تسهیل در تجزیه و تحلیل، طبقه‌بندی اقلام در صورتهای مالی به نحوی انجام شود که اقلام با ماهیت یا نقش مشابه با هم نمایش یابند و از اقلام غیرمشابه تمیز داده شوند.

۲- **توان استفاده‌کنندگان** - اطلاعات مالی عموماً براساس این فرض که استفاده‌کنندگان از آگاهی معقولی در مورد فعالیت‌های تجاری و اقتصادی و نحوه حسابداری برخوردارند و اینکه مایل به مطالعه اطلاعات با تلاش معقولی هستند تهیه می‌شود.

کج مثال ۸: کدامیک از موارد زیر از عوامل مؤثر بر قابل فهم بودن اطلاعات مالی است؟

توان استفاده‌کنندگان	ادغام و طبقه‌بندی اطلاعات
بلی	بلی
بلی	خیر
خیر	بلی
خیر	خیر

بلی	بلی	۱
بلی	خیر	۲
خیر	بلی	۳
خیر	خیر	۴

پاسخ: گزینه «۱»

محدودیت‌های حاکم بر خصوصیات کیفی اطلاعات مالی

به ندرت می‌توان اطلاعاتی تهیه کرد که کاملاً مربوط، قابل اتکاء، قابل مقایسه و قابل فهم باشد. برخی از مؤثرترین محدودیت‌ها عبارتند از:

الف - موازنه بین خصوصیات کیفی - در اغلب موارد بین خصوصیات کیفی اطلاعات مالی، تضاد و ناسازگاری وجود دارد. به طور مثال اطلاعاتی که قابل اتکاتر است اغلب از درجه مربوط بودن کمتری برخوردار است و به عکس. لذا عموماً هدف، دستیابی به نوعی توازن بین انواع خصوصیات کیفی به منظور پاسخگویی به اهداف صورتهای مالی است. اهمیت نسبی خصوصیت‌های کیفی در موارد مختلف امری قضاوتی است.

ب - به موقع بودن - هرگاه تأخیری نابجا در گزارش اطلاعات رخ دهد، اطلاعات ممکن است خصوصیت مربوط بودن خود را از دست بدهد. ممکن است لازم شود که مدیریت نوعی موازنه بین مزیت‌های نسبی گزارشگری به موقع و ارائه اطلاعات قابل اتکا برقرار کند. برای ارائه به موقع اطلاعات اغلب ممکن است لازم شود قبل از مشخص شدن همه جانبه یک معامله یا رویداد، اطلاعات موجود گزارش شود که این از قابلیت اتکایی آن می‌کاهد.

ج - منفعت و هزینه - توازن بین منفعت و هزینه به جای اینکه یک خصوصیت کیفی باشد یک محدودیت مهم است. بین هزینه تهیه اطلاعات و ارائه و مزایای حاصل از آن غالباً همبستگی وجود دارد.

مخارج تهیه گزارش‌های اطلاعات مالی نباید به منفعت حاصل از بکارگیری آن فزونی داشته باشد و تهیه اطلاعات همواره باید ویژگی مقرون به صرفه بودن آن را دارا باشد.

کیفیت «اهمیت»

اهمیت یک کیفیت آستانه‌ای (حد و مرز) است. اهمیت به جای اینکه یک خصوصیت کیفی اصلی لازم برای اطلاعات حسابداری باشد یک نقطه انقطاع است و باید قبل از سایر خصوصیات کیفی اطلاعات مورد توجه قرار گیرد. اگر اطلاعات با اهمیت نباشد نیازی به بررسی از جهت مربوط بودن و قابل اتکا بودن آنها نیست.

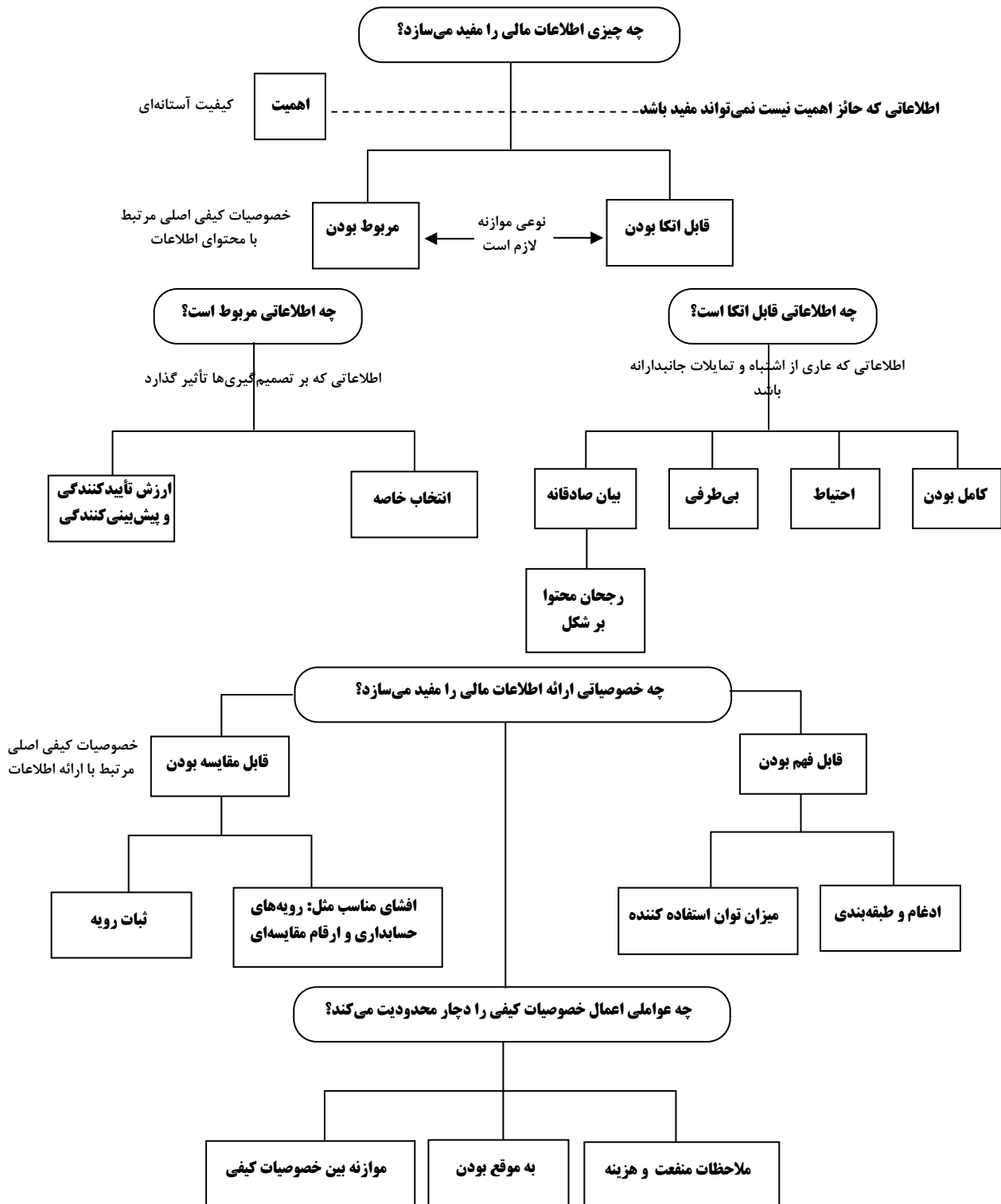
کج مثال ۹: به موقع بودن:

- از خصوصیات کیفی مرتبط با ارائه اطلاعات مالی است
- از خصوصیات کیفی مرتبط با محتوای اطلاعات مالی است.
- از محدودیت‌های حاکم بر خصوصیات کیفی اطلاعات مالی است.
- یک کیفیت آستانه‌ای است و باید قبل از سایر خصوصیات کیفی اطلاعات مالی مورد توجه قرار گیرد.

پاسخ: گزینه «۳»

مفاهیم نظری گزارشگری مالی
رابطه بین خصوصیات کیفی اطلاعات مالی

۳- عناصر صورتهای مالی

عناصر صورتهای مالی عبارتند از:

- ۱- **دارایی** - دارایی عبارت است از حقوق نسبت به منافع اقتصادی آتی یا سایر راههای دستیابی مشروع به آن منافع که در نتیجه معاملات یا سایر رویدادهای گذشته به کنترل واحد تجاری در آمده است.
- ۲- **بدهی** - بدهی عبارت از تعهد انتقال منافع اقتصادی توسط واحد تجاری ناشی از معاملات یا سایر رویدادهای گذشته است.
- ۳- **حقوق صاحبان سرمایه** - حقوق صاحبان سرمایه عبارت از باقیمانده‌ای است که از کسر جمع بدهیهای واحد تجاری از جمع داراییهای آن حاصل می‌شود.
- ۴- **درآمدها** - درآمد عبارتست از افزایش در حقوق صاحبان سرمایه بجز مواردی که به آورده صاحبان سرمایه مربوط می‌شود.
- ۵- **هزینه‌ها** - هزینه عبارتست از کاهش در حقوق صاحبان سرمایه بجز مواردی که به ستانده صاحبان سرمایه مربوط می‌شود.
- ۶- **آورده صاحبان سرمایه** - آورده صاحبان سرمایه عبارت است از افزایش در حقوق صاحبان سرمایه ناشی از سرمایه‌گذاری در واحد تجاری جهت کسب یا افزایش حقوق مالکانه.
- ۷- **ستانده صاحبان سرمایه** - ستانده صاحبان سرمایه عبارت است از کاهش در حقوق صاحبان سرمایه ناشی از انتقال دارایی‌ها به صاحبان سرمایه یا ایجاد بدهی در قبال آنها به منظور کاهش حقوق مالکانه و یا توزیع سود.

۴- شناخت در صورتهای مالی

منظور از شناخت، مشخص کردن عنوان و مبلغ پولی یک عنصر و احتساب آن مبلغ در جمع اقلام صورتهای مالی اساسی است. شناخت هم شامل شناخت اولیه (ثبت) یک قلم و هم شامل تغییرات بعدی در مبلغ ثبت شده آن می‌باشد. برای شناخت یک قلم در صورتهای مالی باید شرایط زیر وجود داشته باشد:

- ۱- قلم مورد نظر با تعریف یکی از عناصر صورتهای مالی مطابقت داشته باشد.
- ۲- شواهد کافی مبنی بر وقوع تغییر در دارایی‌ها و بدهی‌های مرتبط با آن وجود داشته باشد.
- ۳- بتوان آن قلم را با قابلیت اتکای کافی به مبلغ پولی اندازه‌گیری نمود.

۵- اندازه‌گیری در صورتهای مالی

برای اندازه‌گیری یک قلم دارایی یا بدهی، نظامهای اندازه‌گیری گوناگونی وجود دارد که هر یک تحت شرایط خاصی مورد استفاده قرار می‌گیرند. این نظامهای اندازه‌گیری عبارتند از:

- ۱- **بهای تمام شده تاریخی** - عبارت است از وجه نقد یا معادل آن که جهت تحصیل یک دارایی در زمان تحصیل پرداخت می‌شود یا قابل پرداخت است. بهای تمام شده تاریخی دارای دو خاصیت مهم است. خاصیت اول مبتنی بودن آن بر معاملات و خاصیت دوم اینکه بهای تمام شده تاریخی بیانگر ارزش جاری در زمان تحصیل است.
- ۲- **ارزش جایگزینی** - عبارت است از وجه نقد یا معادل آن که در حال حاضر باید برای تحصیل یا جایگزین نمودن یک دارایی پرداخت شود.
- ۳- **ارزش بازار** - عبارت است از وجه نقد یا معادل آن که از طریق فروش دارایی در روال عادی عملیات بدست می‌آید.
- ۴- **ارزش خالص بازیافتنی** - عبارت است از خالص ارزش فروش یا ارزش اقتصادی یک دارایی، هر کدام که بیشتر است. خالص ارزش فروش عبارت از بهای فروش پس از کسر مخارج برآوردی تکمیل و بازاریابی، فروش و توزیع می‌باشد.
- ۵- **ارزش فعلی** - ارزش اقتصادی یک دارایی، عبارت است از خالص ارزش فعلی جریان‌های نقدی آتی ناشی از کاربرد مستمر دارایی است. به بیان دیگر ارزش فعلی عبارت است از مبلغ خالص جریان‌های ورودی و خروجی وجه نقد که با نرخ مناسبی تنزیل می‌شود.

۶- نحوه ارائه اطلاعات در صورتهای مالی

اطلاعات مالی در قالب مجموعه‌ای شکل یافته تحت عنوان صورتهای مالی که در برگزیده صورتهای مالی اساسی و یادداشت‌های توضیحی و در برخی موارد اطلاعات متمم است ارائه می‌شود.

این مجموعه، اطلاعات خاص را برجسته می‌کند و رابطه بین اطلاعات مختلف را که اساساً از اهمیت بیشتری برخوردار است بیان می‌دارد. ارائه صورتهای مالی در قالب این ساختار قراردادی، اطلاعات مالی را برای استفاده کنندگان قابل فهم‌تر و قابلیت مقایسه صورتهای مالی واحدهای تجاری مختلف را تسهیل می‌کند.

همانطور که در مطالب قبل بیان گردید اجزای صورتهای مالی عبارتند از:

الف - صورتهای مالی اساسی شامل:

- ۱- **ترازنامه** - ترازنامه به تفصیل در فصل چهارم مورد بحث قرار خواهد گرفت.
- ۲- **صورت سود و زیان** - صورت سود و زیان در فصل سوم به تفصیل مورد بحث قرار خواهد گرفت.

- ۳- صورت سود و زیان جامع - صورت سود و زیان جامع در فصل سوم به تفصیل مورد بحث قرار خواهد گرفت.
- ۴- صورت جریان وجوه نقد - صورت جریان وجوه نقد در فصل دهم به تفصیل مورد بحث قرار خواهد گرفت.
- ب - یادداشتهای توضیحی - یادداشتهای توضیحی صورتهای مالی در فصل چهارم به تفصیل مورد بحث قرار خواهد گرفت.

مفاهیم اساسی حسابداری و گزارشات مالی

هدف اصلی گزارشگری مالی فراهم کردن اطلاعات مالی درباره واحد تجاری است. اطلاعاتی در تصمیم‌گیریهای اقتصادی مفید خواهد بود که با پیروی از اصول، مفاهیم مشخص و هماهنگ، مفروضات بنیادین و تعاریف معین، تهیه و تدوین گردد. لذا در این رابطه مفاهیم اساسی حسابداری را می‌توان بصورت زیر طبقه بندی نمود:

۱- مفروضات حسابداری

مفروضات حسابداری شامل آن گروه از مفاهیم اساسی حسابداری است که جنبه بنیادی و زیر بنایی دارند و به نحو قابل ملاحظه‌ای براندازه‌گیری، ثبت و گزارش اطلاعات حسابداری اثر می‌گذارند. این مفروضات عبارتند از:

الف - فرض تفکیک شخصیت - این فرض حاکی از این است که هر واحد اقتصادی یک شخصیت حسابداری متمایز و جدا از مالکان و سایر واحدهای اقتصادی است. جهت مقاصد گزارشگری مالی واحد تجاری به عنوان شخصیت حسابداری مجزا و مستقل از صاحبان واحد تجاری شناخته شده، تا تأمین اطلاعات مالی مفید برای استفاده‌کنندگان ذینفع فراهم گردد. براساس همین ویژگی، واحد انتفاعی از دیدگاه حسابداری و شکل حقوقی، جدا از شخصیت افرادی است که آن شرکت را بنا نهاده‌اند.

کج مثال ۱۰: مفهوم تفکیک شخصیت در چه موردی مصداق دارد؟

- (۱) فقط در موارد قانونی
(۲) فقط در مفاهیم اقتصادی یک سازمان
(۳) فقط در مورد مؤسسات تجاری یا تولیدی
(۴) در هر مورد که موضوع حسابداری درگیر است.

پاسخ: گزینه «۴»

ب - فرض تداوم فعالیت - این فرض حاکی از این است که هر واحد تجاری دارای تداوم فعالیت است، یعنی عملیات آن در آینده قابل پیش‌بینی ادامه دارد. به بیان دیگر فرض می‌شود که نه قصد بر این است که واحد تجاری منحل یا عملیات آن به نحو قابل ملاحظه‌ای کاهش داده شود و نه ضرورت اینکار احساس می‌شود. موارد ذیل در مصادیق فرض تداوم فعالیت می‌باشد:

- ۱- طبقه‌بندی دارایی‌ها و بدهی‌ها به جاری و بلند مدت
- ۲- تخصیص بهای تمام شده دارایی‌های ثابت مشهود و دارایی‌های نامشهود به عنوان هزینه استهلاک
- ۳- ثبت پیش پرداخت به عنوان یک دارایی بجای هزینه دوره مالی
- ۴- گزارش دارایی‌های ثابت مشهود به بهای تمام شده تاریخی پس از کسر استهلاک انباشته به جای استفاده از ارزش فروش آنها هنگام انحلال

کج مثال ۱۱: ثبت منافع اقتصادی آتی به عنوان دارایی و تعهدات اقتصادی آتی به عنوان بدهی، مبتنی بر کدامیک از مفروضات حسابداری است؟

- (۱) فرض دوره مالی
(۲) فرض تداوم فعالیت
(۳) فرض تفکیک شخصیت
(۴) فرض واحد پولی

پاسخ: گزینه «۲»

ج - فرض واحد اندازه‌گیری - در گزارشگری مالی رویدادها و فعالیت‌های واحد تجاری برحسب پول اندازه‌گیری و بیان می‌شود.

د - فرض دوره مالی - اندازه‌گیری دقیق نتایج عملکرد یک واحد تجاری برحسب وجه نقد تنها در پایان عمر آن یعنی هنگامی امکان‌پذیر می‌شود که واحد تجاری منحل و حاصل فروش کلیه دارایی‌های آن به نقد تبدیل و کلیه بدهیهای آن واریز گردد. اما استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی نیازمند اطلاعاتی درباره وضعیت واحد تجاری قبل از خاتمه فعالیت‌های آن می‌باشند، لذا بدین منظور عمر واحد تجاری به دوره‌های زمانی کوتاه‌تر تقسیم می‌شود که اصطلاحاً به هر یک از این دوره‌ها، دوره مالی گفته می‌شود. دوره‌های مالی متنوعند اما متداولترین آنها دوره مالی یکساله است که اصطلاحاً به آن سال مالی می‌گویند. استفاده از مبنای تعهدی به جای مبنای نقدی در گزارشگری مالی، نتیجه پذیرش فرض دوره مالی است، چرا که اگر ارائه صورت مالی در طول عمر واحد تجاری لازم نبود، مبنای تعهدی نیز ضرورت پیدا نمی‌کرد و صورتهای مالی در پایان عمر واحد تجاری براساس دریافت‌ها و پرداخت‌های نقدی تهیه می‌گردید.

کج مثال ۱۲: تقسیم عمر واحد تجاری به دوره‌های کوتاه‌تر اصطلاحاً نامیده می‌شود.

- (۱) فرض دوره مالی
(۲) فرض تفکیک شخصیت
(۳) فرض تداوم فعالیت
(۴) فرض واحد اندازه‌گیری

پاسخ: گزینه «۱»

۲- اصول حسابداری

در حسابداری در ارتباط با نحوه اندازه‌گیری، ثبت و گزارش اثرات فعالیت‌ها و رویدادهای مالی واحدهای تجاری علاوه بر مفروضات حسابداری، وجود رهنمودهای مشخص‌تری نیز ضروری است. آن گروه از مفاهیم اساسی حسابداری که رهنمودها و مبانی لازم در مورد نحوه اندازه‌گیری، ثبت و گزارش مالی را به طور مشخص فراهم می‌آورد، «اصول حسابداری» نامیده می‌شود.

اصول حسابداری شناخته شده که به ترتیب مورد بحث قرار می‌گیرند عبارتند از:

الف - اصل بهای تمام شده - این اصل مبتنی بر این واقعیت است که در هر مبادله، ارزش متعارف آنچه که واگذار می‌شود فراهم کننده مبانی و شواهد قابل اتکاء در مورد ارزش متعارف چیزی است که تحصیل می‌گردد. از این رو دارایی‌های تحصیل شده در مبادلات همواره به بهای تمام شده‌ای اندازه‌گیری و ثبت می‌شوند که معرف ارزش متعارف آنها در تاریخ تحصیل است. مهمترین مزیت این اصل قابل اتکا بودن آن است و مهمترین عیب این اصل نامربوط بودن آن است.

اصل بهای تمام شده باید تقریباً در کلیه مراحل فرآیند حسابداری مراعات شود، حتی اگر ارزش متعارف ارقام در طول زمان تغییر کند باز هم رعایت اصل بهای تمام شده در زمانهای بعد از تحصیل ارقام نیز غالباً الزامی است. البته در مواردی که سودمندی اطلاعات حسابداری از طریق بکارگیری سایر مبانی اندازه‌گیری بهتر تأمین شود، مثلاً در اعمال روش اقل بهای تمام شده و خالص ارزش فروش در مورد موجودی‌های مواد و کالا و یا گزارش حسابهای دریافتنی به خالص ارزش بازیافتنی، انحراف از اصل بهای تمام شده تاریخی مناسب تشخیص داده شده است.

ب - اصل تحقق درآمد - درآمد غالباً هنگامی شناسایی می‌گردد که هر دو شرط زیر تأمین شده باشد:

۱- فرآیند کسب سود کامل شده یا بطور عمده تکمیل شده باشد.

۲- مبادله یا داد و ستد واقع شده باشد.

شرط کامل بودن فرآیند کسب سود در زمان فروش مبتنی بر این واقعیت است که در این زمان امکان دسترسی به اطلاعات لازم درباره جریان ورود وجه نقد یا دارایی دیگر به واحد تجاری فروشنده به گونه‌ای معقول و قابل اتکاء فراهم می‌شود. اطمینان معقول از دریافت وجه از خریدار یا بازیافت وجه از محل دارایی تحصیل شده و همچنین تعیین هزینه‌های مرتبط به گونه‌ای قابل اتکاء لازم شرط کامل بودن فرآیند مزبور محسوب می‌شود. همچنین شرط وقوع مبادله یا انجام داد و ستد که طبق اصل تحقق درآمد برای شناخت آن ضروری است تعیین کننده زمان شناخت درآمد و مبلغی است که براساس آن درآمد اندازه‌گیری و ثبت می‌شود.

موارد زیر از مصادیق اصل تحقق درآمد می‌باشد:

۱- عدم احتساب پیش‌دریافت به عنوان درآمد

۲- ایجاد حسابهای دریافتنی جهت فروش نسبه کالا و خدمات

۳- ضرورت استفاده از فرض تعهدی در حسابداری

مثال ۱۳: طبق اصل تحقق درآمد، درآمد زمانی شناسایی می‌شود که معامله‌ای صورت پذیرفته و

(۱) وجه حاصل از معامله وصول شده باشد.

(۲) جریان منافع اقتصادی مرتبط به درون واحد تجاری محتمل باشد.

(۳) مبلغ درآمد عملیاتی و مخارج قابل تحمل مرتبط با آن، به گونه‌ای اتکاپذیر قابل اندازه‌گیری باشد.

(۴) موارد ۲ و ۳ صحیح است.

پاسخ : گزینه «۴»

ج - اصل تطابق هزینه‌ها با درآمد - این اصل بر فرآیند اندازه‌گیری سود تمرکز دارد و مفهوم آن این است که بعد از اندازه‌گیری درآمد دوره، هزینه‌های انجام شده به منظور تحصیل درآمد نیز باید برای همان دوره تعیین و با درآمد مربوط مقابله شود تا سود خالص دوره مشخص گردد. سود را می‌توان به عنوان تفاوت بین درآمدهای تحقق یافته طی یک دوره و هزینه‌های تحمل شده برای تحقق آن درآمدها طی همان دوره تعریف کرد. برای اعمال اصل تطابق هزینه‌ها با درآمد و در نتیجه شناخت هزینه‌ها، وجود قواعد و روشهایی مشخص ضروری است. لذا می‌توان این روش‌ها را به سه گروه تقسیم کرد:

۱- ارتباط مستقیم علت و معلولی - برخی هزینه‌ها، ارتباط مستقیم علت و معلولی با درآمد شناسایی شده دوره مالی واحد انتفاعی دارند، از این رو به موازات تحقق درآمد، داراییهای مصرف شده به عنوان هزینه شناسایی می‌گردد. بهای تمام شده کالای فروش رفته، هزینه کمیسیون فروش مبتنی بر فروش و هزینه حمل و تحویل کالا به مشتریان نمونه‌هایی از این قبیل هزینه‌ها می‌باشد.

۲- تخصیص منظم و منطقی هزینه‌ها - برخی از مخارج انجام شده مرتبط با درآمد شناسایی شده در چندین دوره مالی می‌باشند و نمی‌توان بین آنها و درآمدهای ایجاد شده رابطه علت و معلولی را تعیین کرد. این گونه مخارج بر مبنای زمان و به روشی منظم و منطقی بین دوره‌هایی که منافع

آن حاصل می‌گردد سرشکن می‌شود. از نمونه‌های بارز این هزینه‌ها می‌توان هزینه استهلاک داراییهای استهلاک‌پذیر و هزینه بهره تسهیلات بلند مدت دریافتی را نام برد.

۳- شناخت بلادرنگ (تسریع در شناخت هزینه) - برخی مواقع نمی‌توان بین مخارج انجام شده و درآمدهای ایجاد شده یک رابطه علت و معلولی برقرار نمود و همچنین مخارج مزبور فاقد منافع آتی می‌باشند. این گونه مخارج باید بلادرنگ در دوره وقوع به عنوان هزینه شناسایی شوند. هزینه حقوق کارکنان اداری، هزینه آموزش کارکنان و هزینه تبلیغات از این قبیل هزینه‌ها می‌باشند.

کج مثال ۱۴: در بکارگیری اصل تطابق هزینه‌ها با درآمد، کدامیک از هزینه‌های زیر بر اساس تخصیص منظم و سیستماتیک هزینه‌ها شناسایی می‌شود؟

- (۱) بهای تمام شده کالای فروش رفته
(۲) هزینه کمیسیون فروش
(۳) هزینه استهلاک
(۴) هزینه تبلیغات

پاسخ: گزینه «۳»

د - اصل افشای کامل - این اصل بر کلیه جوانب گزارشگری مالی تأثیر دارد و زیربنای تئوریک آن خصوصیت کیفی مربوط بودن اطلاعات مالی است. اصل افشا ایجاب می‌کند که کلیه واقعیتهای با اهمیت مربوط به رویدادها و فعالیت‌های مالی واحدهای تجاری به شکل مناسب و کامل گزارش شود.

بر اساس این اصل، صورتهای مالی اساسی باید حاوی تمامی اطلاعات با اهمیت، مربوط و به موقع بوده و این اطلاعات به گونه‌ای قابل فهم و حتی‌الامکان کامل ارائه شود تا امکان اتخاذ تصمیمات آگاهانه را برای استفاده‌کنندگان فراهم سازد. این امر مهم می‌تواند در متن صورتهای مالی (اطلاعات کمی) و یا از طریق یادداشتهای توضیحی صورتهای مالی (اطلاعات توصیفی و غیرکمی) افشاء شود. روشهای مختلف افشاء شامل موارد زیر است:

- ۱- در متن صورتهای مالی به شکل انعکاس در داخل پرانتز - بطور مثال سهام عادی (سرمایه مجاز ۱,۰۰۰ سهم یکصد ریالی، سهام منتشره شده ۷۰۰ سهم . . .)
- ۲- به صورت یادداشت پیوست صورتهای مالی - اگر اطلاعات اضافی نتواند از طریق درج در صورتهای مالی به گونه‌ای مناسب به صورت انعکاس در داخل پرانتز به طور کوتاه و دقیق ارائه گردد باید به صورت یادداشت برای توصیف کامل گزارش گردد، لذا شامل اطلاعات توصیفی و غیر کمی نظیر رویه‌های حسابداری به کار گرفته شده در اندازه‌گیری عناصر صورتهای مالی، تعهدات سرمایه‌ای، بدهی‌های احتمالی و . . . نیز می‌باشد.
- ۳- حسابهای ارزشیابی - این روش برای افزایش یا کاهش مبلغ برخی از اقلام دارایی‌ها و بدهی‌ها در متن صورتهای مالی ارائه می‌گردد. بطور مثال استهلاک انباشته ارزش دفتری دارایی‌ها را کاهش و یا صرف اوراق قرضه، مبلغ دفتری اوراق قرضه را افزایش و کسر اوراق قرضه، مبلغ دفتری اوراق قرضه را کاهش می‌دهد.
- ۴- بصورت جدول مکمل - آن گروه از اطلاعات با اهمیت و مربوط که فاقد معیارهای لازم برای شناخت و انعکاس در متن صورتهای مالی است از طریق جداول، افشا می‌شود. مانند سفارشات موجودی مواد و کالا.
- ۵- اطلاعات مالی مقایسه‌ای - یکی از مقاصد موارد افشاء ارائه صورتهای مالی مقایسه‌ای در چند دوره مالی گذشته است که با مقایسه آن، روند تغییرات را مشخص نموده، سودمندی و مطلوبیت اطلاعات صورتهای مالی را افزایش می‌دهد.

کج مثال ۱۵: زیربنای تئوریک اصل افشای کامل، کدامیک از خصوصیات کیفی اطلاعات مالی است؟

- (۱) مربوط بودن
(۲) به موقع بودن
(۳) قابل فهم بودن
(۴) قابل مقایسه بودن

پاسخ: گزینه «۱» اصل افشای کامل بر کلیه جوانب گزارشگری مالی تأثیر دارد و زیربنای تئوریک آن خصوصیت کیفی «مربوط بودن» اطلاعات مالی است.

۳- اصول محدود کننده (تعدیل کننده)

در صفحات قبل برخی از مفاهیم اساسی حسابداری تحت عنوان مفروضات و اصول حسابداری مورد بحث قرار گرفت که مجموعاً فراهم کننده رهنمودها و مبانی لازم برای شناسایی، اندازه‌گیری، ثبت و گزارش فعالیت‌ها و رویدادهای موثر بر واحدهای تجاری می‌باشند.

اکنون اصول دیگری که کاربرد مفروضات و اصول حسابداری را در چارچوب‌های ارائه شده در زیر محدود می‌سازد به بحث گذارده می‌شود. اصول محدود کننده حسابداری که اثر تعدیل‌کننده بر حسابداری و گزارشگری مالی دارند، اصطلاحاً «میثاق‌ها یا اصول تعدیل‌کننده» نیز نامیده می‌شوند.

۱- **فزون‌ی منافع بر مخارج** - اطلاعات حسابداری باید استفاده‌کنندگان را در تصمیم‌گیری یاری کند اما محدودیتی که در رسیدن به این هدف وجود دارد این است که مخارج تهیه و گزارش اطلاعات حسابداری نباید بر منافع متصور از بکارگیری اطلاعات مزبور فزون‌ی داشته باشد. به عبارت دیگر تهیه اطلاعات حسابداری باید همواره مقرون به صرفه باشد.

۲- **اهمیت** - با توجه به مفهوم «اهمیت» در مورد مبالغ و اقلامی که بنابر وضعیت، محیط و عملکرد واحد تجاری غیر عمده و ناچیز محسوب می‌شوند، می‌توان از بکارگیری صحیح‌ترین روشها از لحاظ تئوریک خودداری کرد و در عوض روشهایی را بکار گرفت که مقرون به صرفه، عملی و